frikativt *d* till explosivt (se om denna utveckling E. Wessén, Svensk språkhistoria 1, 8 uppl. 1968, §§ 72, 163: 2). Och även om en exakt språklig datering svårligen kan ges, bör vi på andra grunder söka oss längre tillbaka i tiden. Då textens ordalydelse visar, att kronan och inskriptionen har tillkommit samtidigt, är en stilhistorisk bedömning inte ovidkommande. Någon direkt jämförbar krona finns inte, man får lita till ornamentala detaljer. I Skedasken av biskopstyp (1943), s. 32, nämner C. R. af Ugglas Vätekronan med hänsyn till de ornamentala rosorna, om vilka han anser det »kunna fastslås, att 1200-talets 3:e fjärdedel är en termin, fr. o. m. vilken man ej behöver förvånas över att möta rosor inom vårt ornamentsbestånd utvecklade till full självständighet.» Jansson, som i Runinskrifter i Sverige (1963) delar Carl Säves uppfattning, att den stungna **þ**-runan betecknar explosivt *d*, gör det ur sådan språklig synpunkt överraskande uttalandet: »Ljuskronan och runinskriften tillhör av allt att döma slutet av 1200-talet.» Till grund för detta uttalande ligger givetvis en konstvetenskaplig bedömning, som står nära C. R. af Ugglas'. I Rig 1972 har jag framfört Monica Rydbecks datering av föremålet till sekelskiftet 1300 (med vid marginal), en datering som, förutom att den är runologiskt rimlig, ansluter väl till kyrkans byggnadshistoria. Omkring 1300 uppfördes nämligen kyrkans nuvarande kor (långhuset först vid mitten av århundradet), och belysningsförhållandena har förmodligen aktualiserat ett nyförvärv. Jansson har i sitt arbete 1977 anslutit sig till Rydbecks och min datering: »tiden omkring 1300».

179. Väte kyrka. Nu i Statens Historiska Museum

Pl. 34, 35

Litteratur: F 270: 2. SHM inventarium nr 3094: 3 A.

Träpanna, avsågad, målad på båda bredsidorna, som också har några inskurna runor. Förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 3094: 3 A.

Föremålet ingår i den samling på sju medeltida inventarier från Väte kyrka, som församlingen 1863 avyttrade till museet för 150 Rdr Rmt och bland vilka också befinner sig G 178. För de närmare omständigheterna vid köpet redogöres under G 178.

Pannån med de inskurna runorna fanns sekundärt påspikad ett av de två små skåp som ingick i förvärvet. Det aktuella skåpet, ett sakramentsskåp, fig. 37, är från tiden omkring 1300 eller 1300-talets början. Museets inventarium meddelar: »3. Ett skåp, aflångt fyrkantigt med uppstående rösten på alla fyra sidor, bladkantade, i hörnen smala fyrkantiga kolonner. På ena sidan en dörr med gångjern samt gammal[t] lås och nyckel af jern. På motsatta sidan en stor öpning upptill försedd med bladkantade bågar och stängd med ett galler af smala trinda jerntenar. – På ena smalsidan en dylik stor öpning i hvilken nedtill äro tre gotiska fönster och deröfver rosetter och bågar med bladornamenter. Öpningen stängd af gles tvärgående platta och tunna jernremsor. På andra smalsidan en liten gotisk fönsteröpning med bladsirater. Höjd till röstenas spets ungef. 1 aln 17 tum. Bredsidorna 15 t.; smalsidorna 11,8 t. Utvändigt målad endast på den ena bredsidan och den ena smalsidan. Invändigt omålad. – De tre öpningarne på sidorna voro (måhända vid reformationstiden) öfvertäckta med tre fastspikade bräder, af hvilka två blivit afsågade af äldre målade bräder. På den ena [inv.nr 3094: 3 A] ses 2 ryttare; den ena med sköld och hjelm med sin lans kastande den andra baklänges af hästen.» Det är på den sistnämnda brädan som runorna står. Av skåpet brädklätt finns ingen bild.

Av den presentation av pannån, som H. H[ildebrand] gjorde i artikeln Ett envige i VHAA:s Månadsblad 1872, s. 153 f., framgår att den som baksida betraktade arkadsidan vätte utåt och den andra sidan, som genom framställningen av en tornérspelsscen då närmast intresserade Hildebrand, inåt. Bräderna avlägsnades omedelbart från skåpet, men runorna observerades först långt senare. En notis hos O. v. Friesen (F 270: 2) uppger, att denne fått vetskap om dem »enl. meddelande av int. [C. R.] af Ugglas»; datum saknas. O. v. Friesen utförde sina undersökningar av museets gotländska runföremål 1934, men någon

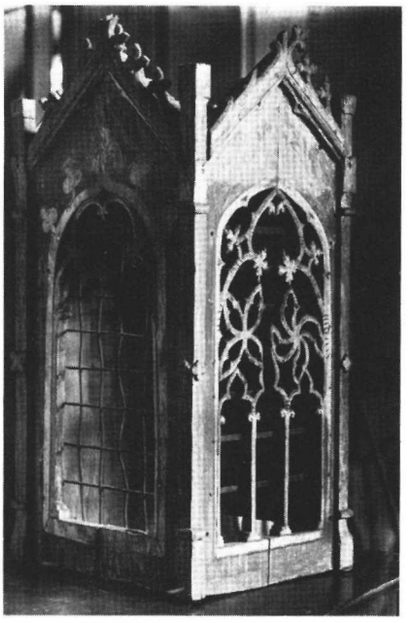

Fig. 37. Sakramentsskåp från Väte kyrka, SHM inv.nr 3094: 3. Foto SHM.

granskning av G 179 har han inte redovisat. Troligen hade af Ugglas' meddelande nått honom först senare. af Ugglas' katalogbeskrivning är från 1936. I denna finns runorna redovisade, delvis felaktigt och utan angivande av källa. Någon sakkunnig undersökning före 1975 har synbarligen ej skett.

Pannån, av furu, är 62 cm lång, 29,5 cm bred, 2,5–3 cm tjock. Målningens färger är desamma på båda sidorna, svarta konturer mot vit botten, rött, brunt (violett?) och grönt. Man har antagit, att brädan med dymlingar i en av långsidorna, ena kortsidan falsad, den andra avsågad, ursprungligen har tillhört ett läktarskrank, en bänk el. dyl. Ena bredsidan visar den uppmärksammade tornéringsscenen, beskriven av Hildebrand. Här finns två runor (a nedan), 2 cm höga, ovanför hästens länd. Den andra sidan är målad i två fält. I det övre återges inom arkadbågar byster av tre heliga personer, vilka ansetts möjligen föreställa Kristus mellan Maria och Johannes. Det nedre fältet visar en akantusranka. Bland en mängd repor och knivskåror, slumpmässigt tillkomna, kan i nedre fältet till höger observeras ett svagt, 2 cm stort pentagram samt i övre fältet, innanför arkadbågen längst till höger, i utrymmet till vänster om gubbhuvudet, några runor, ca 1 cm höga, tre (c) i en övre rad, fem (b) i en nedre. Olika händer har i alla tre fallen fört kniven.

Inskrifter:

a. **a͡u a͡u**

»Ave(?). Ave(?)»

Båda runorna är binderunor. Om avsikten, som troligen är fallet, har varit att uttrycka ett upprepat *Ave*, har ristaren genom bristfällig ljudanalys försummat att till **u**-bistavarna ansluta karakteristika för **e**; det kan dock nämnas, att *e*-ljudet i detta ord i ett par gotländska inskrifter tecknas med **i** (G 104: Ea samt enl. äldre uppteckning G 168).

b. **maria**

»Maria»

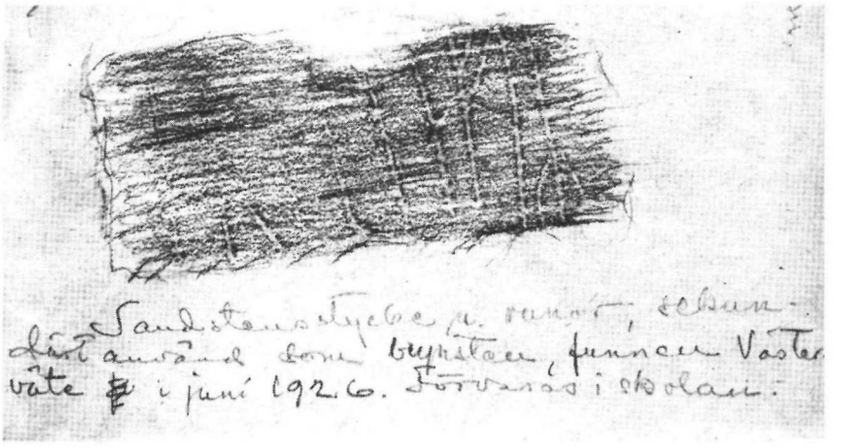

Fig. 38. G 180. Västerväte, Väte sn. Efter blyertsavdrag av B. Thordeman.

Runorna är mycket tydliga och skurna med säker hand. Runan **m** har normalform, **a**-runorna ensidiga bistavar, **r**-runan är sluten.

c. **mar**

»Mar(ia)»

Runorna i denna övre rad är endast svagt urskiljbara, oskickligt skurna, förmodligen ett försök att kopiera texten nedanför (b); ingenting finns dock ristat efter **r**-runan.

Pannån är konstvetenskapligt daterad till 1300-talets förra hälft. Runorna, av medeltida typ, har av allt att döma ristats, medan brädan ännu hade sin ursprungliga funktion.

180. Västerväte, Väte sn. Nu i Statens Historiska Museum

Litteratur: F 181:3, W 37. SHM inv.bil. 18.217; B. Thordeman t. Riksantikvarien 19.8.1926 (ATA: Mästerby sn); G. Kalström t. VHAA 12.10, 2.11.1926 (Inv.bil.); O. v. Friesen, Brev [t. S. Lindqvist] 26.10.1926 (Inv.bil.), Anteckning 1936 (UUB), s. 13.

Avbildning: Thordeman, blyertsavdrag 1926 (Inv.bil.).

Brynsten med runinskrift, Statens Historiska Museum inv.nr 18.217.

Det fragmentariska brynet observerades av B. Thordeman 1926 i Mästerby skolas samlingar. Det hade i juni samma år påträffats vid Västerväte i Väte sn. Efter förhandlingar med samlingarnas vårdare, folkskollärare G. Kalström, Bander, förvärvades föremålet i november 1926 till Statens Historiska Museum för 15 kronor. Kalströms postadress torde vara orsaken till den missvisande uppgiften om proveniensen (Mästerby sn, Bander) i museets tryckta tillväxt. Västerväte ligger f. ö. vid gränsen till Mästerby sn. De närmare fyndomständigheterna är icke kända. O. v. Friesen underrättades om fyndet och gav utifrån Thordemans blyertsavdrag en preliminär läsning i brev till Sune Lindqvist den 26.10.1926. När v. Friesen, ovetande om museets förvärv, sommaren 1936 besökte Mästerby för att bl. a. vidare studera G 180, blev efterforskningen av förklarliga skäl resultatlös. Med utgångspunkt i v. Friesens anteckningar fortsatte E. Wessén 1944 förgäves efterforskandet. Ingen av de båda forskarna har således granskat originalet. Då föremålet tyvärr inte har kunnat återfinnas i samlingarna och inte finns fotograferat, har läsningen nedan också sin utgångspunkt i Thordemans blyertsavdrag, fig. 38.